

J. J. Dampe: *Fortællinger og Fabler* (1820)

De tre herrer.

Tre herrer havde hver sin Træl, men hver behandlede sin på forskellig måde.

Den første herre gav sin træl mange slag, satte ham ofte i fængsel, drev ham ivrigt til arbejde, lod ham snart jage, snart dyrke jorden, snart udspænde garn, snart slås med røvere, men roste ham også ofte, opmuntrede ham, belønnede ham, lod ham fornøje sig. Kort trællens liv var en bestandig afveksling af virksomhed, selvfølelse, glæde, frygt og smerte.

Den anden herre var sløv af sind, havde liden¹ kraft og kun få foretagender for, og derfor lidet at give sin træl at gøre. Derimod frygtede han bestandig for, at trællen skulle foretage sig noget imod hans vilje eller tilsidesætte den. Det var derfor hans eneste omsorg, at få trællen til bestandig² at forholde sig rolig. For at opnå dette, befalede han trællen, som var en rask og fyrig mand, at forblive altid liggende på lejet, han ængstedes, når han rørte en hånd, roste ham, når han lå blot i uafbrudt hvile, ophøjede ham med lovtaler, når han sov, satte en stor skærm foran ham, for at han og skulle forhindres fra at se, og ikke af en hændelse blive noget var³, der kunde forstyrre den stemning hos ham, som herren ønskede, men han gav ham kun lidet mad, såsom han selv formedelst⁴ sin sløvhed og dovenskab var fattig. Denne træl havde en god mand til herre, thi han lå bestandig i sengen, og kunne sove nat og dag.

Den tredje herre læste i Rousseaus *contrat social*⁵: ”Mennesket er født frit, og alle vegne er han i lænker.” Han læste videre i denne og i andre bøger, han erkendte menneskerettighederne, hans ædle hjerte følte dem, han betragtede sin træl og så, at det var et menneske, skabt ligesom han, han skammede sig over den opførsel, hvortil miskendelse af denne sandhed havde forledt⁶ ham, han sagde: den, som er født til at være min broder, skal ikke være min slave, han omfavnede ham, gav ham fri, og fik en ven. Han behøvede ikke at have en træl, for at være lykkelig. Tværtimod, han var mere lykkelig, uden en sådan. Han alene hørte en ros, som han vidste var uskrømtet⁷, og som bevarede sig stedse, thi hans navn levede uforglemmeligt i mindet. Hans forrige træls børn og børnebørn glemte det ej.

Det alt for strenge forbud.

Løven, dyrenes konge, udstedte engang en befaling, hvori han gav bestemmelser for, hvad lyd dyrene måtte give fra sig og hvad gebærder de måtte bruge. Den eneste gebærde, som han tillod, var logren med halen og kryben på bugen. Derimod forbød han absolut næsten al den lyd, som ellers var hvert dyr for sig naturlig. Han forbød al mulig gøen, hylen, brummen, knurren, tuden, snerren, såvelsom al lyd a posteriori⁸. Han satte strenge straffe for overtrædelsen af sit forbud.

Frygten virkede⁹ nu en bestandig tavshed, men som var forbunden for de fleste dyr med den allerhøjeste anstrengelse, og såsom denne anstrengelse var ikke alene mod vanen, men og mod naturen, så forøgedes den umage og pine, som denne tvang forårsagede dyrene, bestandig mere og mere, og steg, uagtet¹⁰ den udvortes¹¹ taushed vedblev, til sidst til det højeste punkt.

¹ Liden: lidt

² Bestandig: vedvarende

³ Blive var: blive opmærksom på eller klar over noget

⁴ Formedelst: på grund af

⁵ *Du contrat social*: værk fra 1762 af den franske filosof Jean-Jacques Rousseau.

⁶ Forlede: få en til at gøre noget forkert

⁷ Uskrømtet: oprigtig, ægte

⁸ A posteriori: det som er sanse- eller erfaringsbaseret

⁹ Virke: udøve, her i betydningen medføre

¹⁰ Uagtet: på trods af

¹¹ Udvortes: ydre

Imidlertid traf det sig, at løven ved en anledning i vrede gav et dyr et slag, og den bevægelse, som dette forårsagede hos dyret, gjorde, at det ganske uvilkårligt udstødte et knur. Næppe hørtes dette, førend det også næsten ligesom uvilkårligt og med ét stød virkede på alle de andre. Hvad der var så længe tilbageholdt, brød løs, tusinde og atter tusinde lyd og vinde undslap i ét øjeblik, det lød over det hele dyrerige, brummen, hylen, knurren og de øvrige forbudne¹² lyd, som ellers altid kun havde lydt enkelt, lød nu på engang fra alle mulige kanter med forenet styrke, naturen ytrede sin trodsede magt på engang hos alle. Ved de enstemmige tilkendegivelser blev både lov, forbud og straf tilintetgjort. Løven fik ikke ørelyd endsige lydighed, ja! den ængstedes ved de mange vota¹³, der lød både a priori¹⁴ og a posteriori, så meget for sin egen tilværelse, at den ikke fik tid til at tænke igen nogensinde på loven.

Gåsen og dens rådgivere i 4 fabler.

1.

Dyrene havde den skik, at vælge ved lodkastning¹⁵ den, som skulle være den øverste iblandt dem, mod hvem alle forpligtede sig til lydighed. Loddet var engang faldet på en gås.

Denne gås sammenkaldte engang alle dyrene og sagde til dem:

I ved, at nu to gange i de sidste måneder har en stjerne med en hale, hvilken menneskene kalde en komet, ladet sig tilsyne¹⁶ på himlen. Det var spået, at den første gang, en sådan lod sig se, da skulle sygdomme begynde at grassere¹⁷. Og det er indtruffet. Den anden gang skulle derpå følge stort uvejr, hagl og storme. Det er også sket, som I alle ved. Men når den tredje gang kommer frem, skal hele den skov, hvori vi leve og bo, tændes an. Dersom jeg vidste, at den tredje gang ville komme, så ville jeg straks føje alle foranstaltninger, for at standse ildebranden i tide, og desuden straks lade flytte ud af skoven de kostbareste ting. Jeg har derfor kaldt eder sammen, for at de, der er klogest af eder, kan råde mig og sige mig, om I tror, jeg behøver at gøre alle disse foranstaltninger eller ikke.

Det er et dumt spørgsmål, hvorpå ingen kan svare, eftersom ingen kan vide noget derom, brummede bjørnen.

Den blev straks efter disse ord lagt i lænker. Og, da der var en lov, at ingen måtte sige, at noget af, hvad gåsen sagde, kunne indeholde nogen fejl, så blev den siden dømt og straffet derefter.

2.

Gåsen vedblev: jeg opfordrer eder især, I elefanter, der er ellers roste for eders forstand, og alle, der tror at vide noget, at sige: tror I, at jeg behøver at frygte for, at stjernen kan komme igen?

Elefanterne svarede: vi tror, at den gerne kan komme igen.

Hvorfor tror I det? spurgte gåsen.

Fordi vi har ingen grund, hvorpå vi kunne bygge det håb, at den ville blive borte, svarede den mest filosofiske blandt dem.

Et æsel trådte frem. Jeg tror, sagde den, at stjernen sikkert ikke vil komme mere. Thi i går så jeg denne stjerne i et kar vand. Jeg gik hen og drak af karret, og, da jeg havde drukket op, mærkede jeg, at stjernen var der ikke mere, og at jeg altså måtte have drukket den med. Det blev jeg

¹² Forbudne = forbudte

¹³ Vota: udtalelser

¹⁴ A priori: det modsatte af a posteriori, dvs. det som er uafhængigt af den sanselige erfaring

¹⁵ Lodkastning: kaste med lodder, dvs. terninger

¹⁶ Lade sig tilsyne: lade sig se

¹⁷ At grassere: hænge, gribe om sig.

des mere vis på, da jeg så op på himlen, for at se, om den ikke var fløjet der op igen, men den var også borte der. Himlen var på den tid ganske mørk, hvilket jeg tænker kom af, at den ikke mere blev oplyst af denne stjerne. Alle de andre æsler, som er her, kunne bevidne, at jeg taler sandhed, thi de stod hos, da det skete.

Deri er en grund, sagde gåsen, men elefanterne sagde selv, at deres mening støttede sig på ingen grund. Dette derimod er en grundig tale. Vi ville nu se, om det slår ind.

Stjernen kom ikke tiere. Derefter kaldte gåsen igen dyrene sammen, og sagde: jeg har fundet, at æslerne er de fornuftigste af dyrene, thi både give de grundige råd, og udfaldet bestyrker desuden, at det er vist og klogt, hvad de have sagt. Jeg vælger derfor æslerne til mine rådgivere.

Alle æslerne kom nu til megen ære og værdighed.

3.

Æslerne, som var i gunst¹⁸ hos gåsen, trak alt det gode til sig, og levede på de andres bekostning. Især var der én af dem, som i en uhyre grad mæskede¹⁹ og fedede sig. Derover kom klager ind, og æslerne blev kaldt offentligen frem.

Er det dette tro dyr, sagde gåsen og så hen til det ene æsel, som I beskyldte? Så vide I da, at det er det samme, som ved at drikke af vandet, slugte stjernen og derved frelste det hele fra en stor ulykke. I skulle selv røres over, hvad besvær han ikke må døje, når I tænke på, at han har en stjerne i maven, hvilken han bestandig må holde på, når den ikke, til stor ulykke for os alle, skal komme frem igen. Intet under, at han ved så meget besvær, må tage mere til sig, for at styrke sig på, end I andre.

Ja, sagde dette æsel og prustede, den ulejlighed, jeg bærer for det heles vels skyld, er ikke til at beskrive. Jeg er i en sved og i et arbejde bestandig. Ingen anden kender det, end den, som føler, hvad der er forbundet med en sådan stjerne. Dersom ikke gåsens godhed var så stor imod mig, så holdt jeg det ikke et øjeblik længere ud. Pfui!

Det er løgn, det er jo ingen ting, brummede bjørnen fra sit fængsel.

Slut den bjørn fastere! sagde gåsen. Dette tro æsel skal herefter nyde dobbelt så meget hos mig, som det hidtil har nydt.

4.

Æslernes uretfærdigheder og egenmægtighed tog til. De andre dyr fandt det til sidst utåleligt, og forsøgte på ny at virke ved forestillinger²⁰ på gåsen. Løverne kom frem med en skarp klage.

Det er nu anden gang, sagde gåsen, at disse tro dyr beskyldes. Jeg har bestandig, ligesom den første gang, jeg lærte at kende dem, fundet bevis på en grundig forstand hos dem. Også har jeg bestandig fundet den største hengivenhed for mig hos dem. De er på engang både snu, og eftergivne og føjelige mod mine meninger og min vilje. Eder derimod, I løver! har jeg bestandig grund til at have mistillid til. Thi I har skarpe klør, og I lader eder ikke sige, som jeg ved flere lejligheder har mærket, men uagtet I høre, at jeg har nogen mening om nogen ting, så give I sådanne tegn, hvoraf man skulle tro, at I endnu i hjertet nærrede en anden. Klagemål mod mine æsler, hvilket jeg engang har befundet falsk, vil jeg nu ikke høre mere. I derimod har derved, at I stå i spidsen for dette klagemål, lært mig til fulde at kende eders slette tænke måde. Af mig kunne I ikke vente noget

¹⁸ Være i gunst hos = have nogens gunst, dvs. velvilje

¹⁹ Mæske: spise eller drikke med stort velbehag

²⁰ Virke ved forestillinger: overbevise el. forklare på en indtrængende måde

godt, hvortil I aldeles ikke har gjort jer fortjent. Tværtimod befaler jeg eder at fjerne eder så langt fra mig, som muligt, og I kunne vide, at jeg nok skal passe på eder.

Løverne blev nu langt fjernede fra gåsen, nogle døde af sult, og en del af dem måtte af nød forlade skoven. Æslerne derimod priste bestandig gåsens stormodighed og udmærkede egenskaber.